

BESLUT

2013-06-24

Dnr: 13/00674 och
758**SAKEN**

Rapport, SVT1, 2013-03-04 och 03-22, kl. 19.30, inslag om en friskoleentreprenör; fråga om opartiskhet, saklighet och respekt för privatlivet

BESLUT

Inslagen frias. Granskningsnämnden anser att de inte strider mot kraven på opartiskhet och saklighet eller bestämmelsen om respekt för privatlivet.

INSLAGEN

Inslaget den 4 mars 2013

Inslaget handlade om att en ägare till friskolor, NN, hade satt en gymnasieskola i konkurs. I det så kallade löpet sa nyhetspresentatören bland annat följande.

Ägaren till friskolorna tog ut 15 miljoner i aktieutdelning. När elevunderlaget vek satte han skolan i konkurs utan förvarning.

Nyhetspresentatören påannonserade sedan inslaget på följande sätt.

Välkomna till *Rapport*. Först till vår granskning av vinsterna i friskolebranschen. För trots att en av de mer framgångsrika ägarna av friskolor i landet under flera år tjänat mångmiljonbelopp på sina privata gymnasieskolor, valde han att lägga ner en av dem helt utan förvarning. I stället för att använda koncernens pengar för att rädda skolan lät han den gå i konkurs bara ett halvår innan många elever skulle ta studenten.

I inslaget sades följande.

(Elev 1) – Vi samlades första skoldagen för att hälsa alla välkomna. Sen så kom nyheten. (Reporter) – Nyheten, första dagen efter jullovet, det var att deras skola, Karlstads Idrottsgymnasium, var i konkurs. Det skulle inte bli någon vårtermin. (Elev 1) – Jag tänkte först att det var ett skämt först. Men det var det inte. (Elev 2) – Det var helt sjukt [...] att man kan göra så. Det var ett fult sätt de gjorde det på. (Reporter) – Hur då, menar du? (Elev 2) – Nej, men att de kom, att ägaren kom med beskedet så där utan och ha sagt till rektorn eller lärarna. Att han bara lade det i

konkurs. (Reporter) – Vi hittar skolans ägare i Stockholms tingsrätt när det är edgångsammanträde i samband med konkursen. (Reporter) – Hej [...]! Är det du som är NN? (NN) – Ja. Jag tycker att det här det var det bästa för alla våra elever. (Reporter) – Konkursen berodde på att tjugo elever slutade på en gång för ett år sen och på sänkt skolpeng, säger NN. Men han har en hel skolkoncern med fem skolor och mångmiljonvinster fram till 2008. Men det bolaget satte han i konkurs 2011. I stället hittade vi en helt ny bolagsstruktur med ägarbolag i tre led och varje skola i ett eget dotterbolag. Vi visar vår kartläggning för finansanalytikern och revisorn A. (A) – Det är ett sätt att minimera ägarnas risker i det hela. Så att det, jag har [...] svårt att se något annat motiv för varför man bolagiserar på det här sättet. (NN) – Det är, det är så klart för att varje skola ska klara sig själv. Det är inga, inga konstigheter. (Reporter) – Men nu gjorde den ju inte det. (NN) – Nej, och då, och vad heter det, det är just därför. För att rädda de skolor som, som har elever. (Reporter) – När han satte skolan i eget bolag fick han möjligheten att lägga ner genom konkurs och slippa använda pengar från resten av koncernen till skulderna. Minskad risk för honom men ökad risk för eleverna när skolan gick back. Ändå blev det OK på upplägget från Skolinspektionen. (B, representant från Skolinspektionen) – Ja, vi kan, vi har ingen anledning och se på, på det på något speciellt sätt. Utan om, om en ägare vill göra en annan konstruktion utan, så, så finns det ju möjligheter att göra det. (Reporter) – Och sen Karlstads Idrottsgymnasium blev eget bolag och fick godkänt 2009 har Skolinspektionen inte kollat alls hur det gått med ekonomin och inte heller fått några varningssignaler från kreditupplysningstjänsten. (B) – I dagsläget har vi inte de möjligheterna att ha kontinuerlig kontroll. Det skulle vara en stor verksamhet och det har vi inte i dagsläget. (A) – Någonstans så efterlyser man ju naturligtvis att det finns en granskare här som finns med i verksamheten hela tiden och säkerställer att den här tjänsten, nämligen leverera utbildning i tre års tid, också ska kunna göra det med de finansiella resurser som behövs. (Reporter) – Du menar att till exempel Skolinspektionen skulle ha koll på den ekonomiska utvecklingen i skolbolagen? (A) – Det trodde jag de hade.

(Nyhetspresentatör) – Ja, vilken kontroll har Skolinspektionen på friskolornas ekonomi? Generaldirektören Ann-Marie Begler kommer till *Aktuellt* klockan 21.

Inslaget den 22 mars 2013

Inslaget handlade om en interpellationsdebatt och de politiska motsättningarna kring vinstuttag och reglering av friskolebranschen.

I det så kallade löpet sades följande.

(Jan Björklund) – Den lagstiftning vi har är för slapp. (Nyhetspresentatör) – Efter *Rapports* granskning av friskolorna – nu vill skolministern skärpa lagen.

Följande sades i påannonseringen av inslaget.

(Nyhetspresentatör) – God kväll och välkomna till *Rapport*. Ja, efter SVT:s granskning av vinster i skolan och plötsliga konkurser så vill nu skolminister Jan Björklund stoppa oseriösa skolentreprenörer. Skolministern vill nu skärpa lagstiftningen.

I inslaget sades följande.

(Elev1) – Vi samlades första skoldagen för att hälsa alla välkomna. Sen så kom nyheten. (Elev 2) – Det var helt sjukt [...] att man kan göra så. Det var ett fult sätt de gjorde det på. Nej, men att de kom, att ägaren kom med beskedet så där utan och ha sagt till rektorn eller lärarna. Att han bara lade det i konkurs. (Reporter) – För tre veckor sen kunde SVT avslöja att en skolföretagare låtit en gymnasieskola i Karlstad

gå i konkurs efter att han några år tidigare plockat ut totalt 17 miljoner kronor ur sin skolverksamhet. I en interpellationsdebatt i riksdagen i dag ville Jan Björklund inte förbjuda vinster i skolan, däremot ska inte skolföretagare som gått i konkurs kunna få nytt skoltillstånd. (Jan Björklund) – Det finns sannolikt i denna bransch liksom i andra branscher oseriösa aktörer. Jag tänker inte, jag kan inte fullt, och jag såg ju tv-inslaget om inslaget i Karlstad. Jag tänker inte kommentera det enskilda fallet. Jag utesluter dock inte alls att det finns oseriösa aktörer. Den lagstiftning vi har är för slapp. (Riksdagsledamot västerpartiet) – Vinstintresset, det är det som är det viktigaste för de här aktörerna som driver skolor. Och det är ett jättestort problem. Vi ska ha en skola som sätter eleverna först och då kan vi inte ha ett vinstintresse. (Reporter) – Sverige är då unikt i västvärlden att tillåta att skolor som är skattefinansierade drivs som aktiebolag. Bolag där ägare kan plocka ut vinster. Nu anser skolministern att avregleringen gick lite för långt. (Reporter) – Hur ser du på att Jan Björklund nu internationellt fått symbolisera det kanske mest extrema exemplet på en privatiserad skolmarknad? (Jan Björklund) – Jag tycker det är bra att vi har valfrihet. Jag tycker det är bra att vi har friskolor. Det skapar konkurrens, det skapar just valfrihet för föräldrar och elever. Däremot så finns det mycket vi behöver strama upp därför att regelverket skapades på nittioalet och då var, då fanns det inte friskola av den här karaktären vi har i dag med stora koncerner. (Reporter) – Jan Björklund tillsatte friskoleutredningen i september 2011 men slutbetänkandet har skjutits upp gång på gång. (Riksdagsledamot vänsterpartiet) – De skulle först ha varit klara innan jul, sedan blev det till första februari, sen var det till första mars. Nu är det till första april och om jag inte ser det så kommer det vara ett skämt. Därför att den här utredningen har fortfarande inte, de borgerliga partierna har inte lagt ett förslag på vilka regelförändringar som de faktiskt vill se.

ANMÄLAN

Anmälaren NN är kritisk till de två inslagen och anför i huvudsak följande.

Inslaget den 4 mars 2013

I inslagen gjordes felaktiga kopplingar mellan olika företag och därmed felaktiga slutsatser. Reportern kopplade felaktigt ihop Karlstad Idrottsgymnasiums konkurs med bolaget Ritax AB. Detta bolag har överhuvudtaget ingenting med Karlstad Idrottsgymnasiums konkurs att göra.

Reportern påstod att NN tagit ut mångmiljonbelopp ur företaget, detta är ej sant, det skedde en utdelning men det finns två andra ägare som fått del av utdelning. Reportern drog den felaktiga slutsatsen att Karlstad Idrottsgymnasiums ägare ej hade behövt sätta bolaget i konkurs då tillgångar på miljontals kronor fanns i moderbolaget. Det är inte sant och om så var fallet skulle inte en konkurs ha varit aktuell.

Reportern undanhöll också sanningen till orsaken till konkursen vilken ägaren mejlledes meddelat henne tydligt. Den revisor som SVT anlitat i reportaget gjorde också felaktiga uttalanden utan att ha fakta om konkursen. Han påstod att bolagiseringen enkom var gjord för att skydda ägarna. Detta är en felaktig tolkning som gjordes för att skada ägaren NN. Bolagiseringen av skolorna är gjord för att skydda eleverna/skolorna. Slutsatsen från ägarnas sida är att reportaget saknade analys av fakta och var vinklat för att svartmåla ägarna till det

konkursade bolaget.

Inslaget den 22 mars 2013

NN anser att inslaget om oseriösa friskoleentreprenörer var kopplat till honom som person och att inslaget var kränkande och innebar förtal. Intervjun med den vänsterpartistiska riksdagsledamoten var felaktigt kopplat till NN som person. Att relatera påståendet om att vinst är det viktigaste för NN var totalt felaktigt.

Anmälaren anser att reportern kallar NN och hans verksamhet för det mest extrema exemplet på oseriositet och att NN har plockat ut 17 miljoner, ett påstående som var felaktigt. Vidare ställer sig anmälaren frågande till vilken koppling detta har med Karlstads Idrottsgymnasiums konkurs att göra.

Anmälaren ställer sig även frågande varför han används som exempel då han är en seriös företagare.

PROGRAMFÖRETAGETS YTTRANDE

Sveriges Television (SVT) anser att inslagen överensstämmer med kraven på opartiskhet och saklighet och bestämmelsen om respekt för privatlivet och anför i huvudsak följande.

SVT ska stimulera till debatt, kommentera och belysa händelser och skeenden samt att granska myndigheter, organisationer och företag som har inflytande på beslut som rör medborgarna. Det är enligt SVT:s uppfattning väl förenligt med dessa skyldigheter att kritiskt granska vinstuttag och konkurser i friskolebranschen, i synnerhet eftersom verksamheten är helt finansierad av skattemedel och av stor betydelse för medborgarna och då särskilt de drabbade eleverna, lärarna och kommunerna som med mycket kort varsel tvingades hitta nya utbildningsplatser för de berörda ungdomarna.

Inslaget den 4 mars 2013

Ägaren NN fick kommentera konkursen och reportern refererade också till NN:s förklaring i speakertexten.

Vidare sades i reportaget att NN hade en hel skolkoncern med fem skolor och mångmiljonvinster fram till år 2008. ”Men det bolaget satte han i konkurs 2011. I stället hittar vi en helt ny bolagsstruktur med ägarbolag i tre led och varje skola i ett eget dotterbolag.”

Finansanalytikern och revisorn A fick kommentera ”Det är ett sätt att minimera ägarnas risker i det hela. Jag har svårt att se något annat motiv att man bolagiserar på det här sättet.”

Därpå fick skolans ägare NN bemöta detta genom att förklara hur han såg på konstruktionen.

Slutsatsen var att ägaren NN genom att sätta varje skola i eget bolag fick möjlighet att lägga ned olönsamma enheter genom konkurs och slippa använda pengar från resten av koncernen till dessa.

SVT:s kommentarer avseende saklighet och opartiskhet i inslaget den 4 mars 2013

I inslaget sades att NN hade en hel skolkoncern med fem skolor och mångmiljonvinster fram till år 2008. I sin anmälan hävdar NN att det i inslaget gjordes felaktiga kopplingar mellan Karlstad Idrottsgymnasiums konkurs och konkursen i Ritax AB.

SVT kan, vid en genomgång av den omfattande research som gjordes inför sändningen av inslaget, inte finna att de uppgifter som lämnades i inslaget i denna del skulle vara felaktiga. Ritax var det bolag som tidigare ägt Karlstads Idrottsgymnasium.

NN:s skolkoncern NN:s Gymnasium AB, inom vilken Karlstads Idrottsgymnasium var en av skolorna, lade den 1 oktober 2009 alla skolor utom en i varsitt eget bolag och sålde dem till det nybildade JWA Holding, även det ägt av NN. NN:s Gymnasium AB bytte i samband med detta namn till Haninge Gymnasium AB efter den skola som låg kvar i bolaget. En stor del av pengarna i NN:s Gymnasium AB, som då hade bytt namn till Hanex AB, delades ut till JWA Management, också det ägt av NN. JWA Management köpte i samband med det både JWA Holding och Haninge Gymnasium AB. Därefter lades skolan Haninge Gymnasium ner.

Det bolag som hette NN:s Gymnasium AB bytte alltså namn först till Haninge Gymnasium AB, därefter till Hanex AB och därefter ytterligare en gång till Ritax AB. Ritax AB försattes i konkurs 2011.

Kopplingen mellan Karlstads Idrottsgymnasium och konkursen i Ritax är således att Ritax är det bolag som tidigare ägt Karlstads Idrottsgymnasium och de andra skolorna.

Ovanstående låg till grund för de formuleringar som användes i inslaget. Såvitt SVT kan finna gjordes alltså inga felaktiga kopplingar mellan bolagens konkurser, vilket NN hävdade i sin anmälan.

Anmälaren påstår vidare att det inte är sant att han skulle ha tagit ut mångmiljonbelopp ur företaget. Även detta vill SVT tillbakavisa. Ur NN:s Gymnasium togs sammanlagt 17 miljoner kronor under fyra år ut i aktieutdelning. NN har enligt bolagsstämmoprotokoll ägt 92 procent av aktierna.

A är en utomstående medverkande, som enligt granskningsnämndens praxis har en vidsträckt yttrandefrihet. De bedömningar och uttalanden som A gjorde i inslaget om motiven för ägarnas ageranden fick omedelbart kommenteras av NN. Han hade även tidigare i inslaget fått kommentera Karlstads Idrottsgymnasiums konkurs. Reportern refererade också till NN:s förklaring ”Konkursen berodde på att 20 elever slutade på en gång för ett år sen och på sänkt skolpeng, säger NN.”

SVT:s kommentar avseende saklighet och opartiskhet i inslaget den 22 mars 2013

Visserligen nämndes det konkreta exemplet från Karlstad och den tidigare rapporteringen men inslaget den 22 mars handlade om principiella frågor kring vinstuttag och reglering av friskolebranschen, vilket också betonades av Jan Björklund som sade att han inte uttalade sig i några enskilda fall. Debatten om friskolor och vinst har pågått under en längre tid och i inslaget speglades de politiska motsättningarna i frågan. Utbildningsminister Jan Björklund sade bland annat att han inte vill förbjuda vinster men han menade att skolföretagare som tidigare gått i konkurs inte ska få nytt skoltillstånd. Hans uppfattning var att lagstiftningen är för slapp.

En politisk meningsmotståndare från vänsterpartiet intervjuades och hon sade bland annat att ”vinstintresset är det viktigaste för de här aktörerna som driver skolor”. Hon talade alltså om friskoleentreprenörer generellt. I intervjuerna med Jan Björklund respektive vänsterpartisten nämndes inte anmälaren eller anmälares bolag. Vänsterpartisten kritiserade de borgerliga partierna för att de inte lämnat några förslag till förändringar av regelverket. Reporterns ställde en direkt fråga till Jan Björklund:

Hur ser du på att Jan Björklund nu internationellt fått symbolisera det kanske mest extrema exemplet på en privatiserad skolmarknad?

Reportern har således inte kallat anmälares verksamhet för ”det mest extrema exemplet på oseriositet”. Kritiken i detta inslag riktades mot systemet och då huvudsakligen mot utbildningsminister Jan Björklund, som fick bemöta kritiken.

SVT:s kommentar avseende privatlivet

SVT kan inte finna att något privatlivsintrång skulle ha skett i något av de anmälda inslagen. NN har varit en framgångsrik entreprenör i friskolebranschen och har som mest haft sju skolor i Haninge, Vinsta, Danderyd, Nacka, Karlskoga, Västerås och Karlstad. Det som visats i inslagen har uteslutande med NN:s yrkesutövning och hans ägarskap i friskolekoncernen att göra, inte med hans privatliv. Det måste anses vara av oavvisligt allmänt intresse att granska vinstuttag och konkurser i friskolebranschen då det handlar om offentligt finansierad verksamhet av stor betydelse för medborgarna.

KOMMENTAR FRÅN ANMÄLAREN

NN har getts tillfälle att kommentera SVT:s yttrande men har inte hörts av.

AKTUELLA BESTÄMMELSER

SVT ska bedriva programverksamheten opartiskt och sakligt samt med beaktande av att en vidsträckt yttrande- och informationsfrihet ska råda i televisionen (5 § i sändningstillståndet).

Av betydelse för bedömningen är också bestämmelsen om att SVT ska stimulera till debatt, kommentera och belysa händelser och skeenden samt granska myndigheter, organisationer och företag som har inflytande på beslut som rör medborgarna (9 § i sändningstillståndet). Dessa skyldigheter innebär enligt granskningsnämndens praxis att ett program eller inslag kan ha en kritisk infallsvinkel utan att strida mot kravet på opartiskhet. Om allvarlig kritik riktas mot en klart utpekad part ska dock den kritiserade få bemöta eller kommentera kritiken. Som regel ska detta ske i samma program eller inslag.

Kravet på saklighet innebär främst att uppgifter som är av betydelse för framställningen ska vara korrekta och att framställningen inte får vara vilseledande, till exempel genom att väsentliga uppgifter utelämnas.

SVT ska respektera den enskildes privatliv i programverksamheten om inte ett oavvisligt allmänt intresse kräver annat. Bestämmelsen är avsedd att ge skydd för den personliga integriteten (6 § i sändningstillståndet).

GRANSKNINGSNÄMNDENS BEDÖMNING

Opartiskhet och saklighet

Granskningsnämnden konstaterar att utgångspunkten för inslaget den 4 mars 2013 var att granska vinstuttag och konkurser i friskolebranschen. Enligt nämndens mening strider det inte mot kravet på opartiskhet att sända ett inslag med denna utgångspunkt. Mot bakgrund av uppgifter i SVT:s yttrande kan nämnden inte finna att uppgifterna om bolagsförhållanden och miljonuttag medför att inslaget strider mot kravet på saklighet i dessa delar.

Nämnden kan inte heller finna att de påståenden som gjordes av A om anledningen till bolagsstrukturen medför att inslaget strider mot kravet på saklighet. Vidare konstaterar nämnden att NN:s redogörelse för att ett sjunkande elevunderlag var orsaken till att skolan lagts ner framgick i inslaget. Inslaget strider därför inte mot kraven på opartiskhet och saklighet i den delen.

Nämnden konstaterar att utgångspunkten för inslaget den 22 mars 2013 var en politisk debatt om vinstuttag och regleringen av friskolebranschen. Nämnden konstaterar att det i inslagets inledning kort refererades till Karlstad

Idrottsgymnasiums konkurs. Nämnden anser dock att det framgick att de uttalanden som gjordes av skolministern och riksdagsledamoten för vänsterpartiet var generella och inte riktade mot NN. Inslaget strider därför inte heller i detta avseende mot kraven på opartiskhet och saklighet.

Respekt för privatlivet

Nämnden anser inte att de uppgifter som lämnades om NN i inslagen innebar ett intrång i hans privatliv. Inslaget strider därför inte mot bestämmelsen om respekt för den enskildes privatliv.

Detta beslut har fattats av Henrik Jermsten, K-G Bergström, Elisabet Bäck, Ingrid Carlberg, Leif Hedman, Kristina Ståhl och Martin Holmgren efter föredragning av Karin Lundin.

På granskningsnämndens vägnar

Henrik Jermsten

Karin Lundin